

„LUNA BUCUREȘTILOR“

CONDUCĂTOR ISTORIC

LA

BISERICILE DIN BUCUREȘTI
ȘI
ÎMPREJURIMILE IMEDIATE

DE

N. IORGA

TRADUCERE DUPĂ
„GUIDE HISTORIQUE DE ROUMANIE“

DE

LILIANA IORGA

EDITURA MUNICIPIULUI BUCUREȘTI
1935

„LUNA BUCUREȘTIOR“

CONDUCĂTOR ISTORIC

LA

BISERICILE DIN BUCUREȘTI
ȘI
ÎMPREJURIMILE IMEDIATE

DE

N. IORGA

TRADUCERE DUPĂ
„GUIDE HISTORIQUE DE ROUMANIE“

DE

LILIANA IORGA

EDITURA MUNICIPIULUI BUCUREȘTI

1935

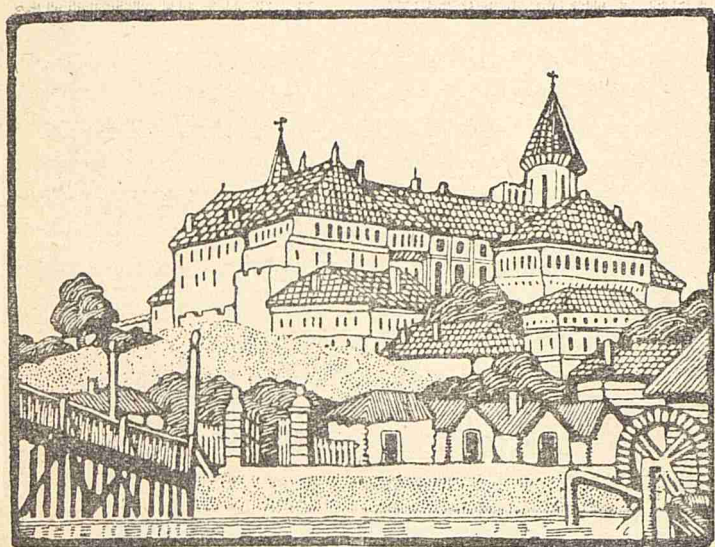
Intri în capitala României prin *Calea Griviței* (numită odinioară *Podul Târgoviștei*), care comunică la capăt cu artera principală, strâmta și întortochiata *Calea Victoriei* (foastă Podul Mogoșoaiei). Podul, străzile fiind pe atunci acoperite cu scânduri, purta numele fetei, măritată cu Iordachi II Cantacuzino, a boierului Matei Mogoș Mare Serdar, — o cruce a lui, 1718-1719, în biserica din Oborul Vechiu —, care avea o proprietate în capătul de Nord al orașului. Dar, pentru a înțelege dezvoltarea fostului sat al strămoșului Bucur, trebuie să înaintezi către Sud, peste Dâmbovița, acum canalizată între maluri năpădite de ierburi, până la capătul colinei mijlocii, a lui Mihai-Vodă (după mănăstirea lui Mihai Viteazul; celelalte patru sânt, de la Vest la Est, Cotrocenii, Dealul Spirii, după biserica medicului Spirea, Spiro, Spiridon, Mitropolia și Radu-Vodă, după mănăstirea Domnului Radu Mihnea). De acolo a pornit orașul, din umbra, am zice, a fortăreței Giurgiu, pe malul Dunării, cucerită după 1420 de Turci, pentru a se întinde neîncetat către Nord, până la noile cartiere ale Șoselei Chiselev (după președintele plenipotențiar al Divanurilor moldo-valahe în timpul ocupației rusești din 1828-1834, generalul Pavel Chiselev): parcul Filipescu, parcul Delavrancea, aleile Blanc.

Pe locul unei biserici mai vechi, Mihai Viteazul ridică în 1594 biserica sa, *Mihai-Vodă*, de proporții mici, dar de o frumoasă linie sveltă. Ea a fost refăcută în secolul al XVIII-lea, la 1711 (data săpată pe poartă), apoi la 1834, fără a-i schimba aspectul general; un palat domnesc, clădit după 1770 de Alexandru-Vodă Ipsilanti, înlocui chiliile călugărilor: astăzi e *Palatul Arhivelor Statului*; alături e un muzeu: hărți, planșe, desemnuri (a se adresa directorului). Frescele, refăcute, sânt urâte. Câteva morminte: al Slugerului Preda Urđăreanu († 1672), al Vornicului Ivașco Băleanu († 1679), și în sfârșit —, fără a mai socoti câțiva Greci și câțiva enoriași din secolul al XIX-lea, — mormântul Smărăgdiței Chrysoskolaios (Hrisoscoleu), nepoata, după mamă, a Doamnei Sultana Mavrocordat.

Pe dealul, intermediar, al *Spirei* (mormântul lui; † 1765) biserica înălțată de acesta din urmă a fost complet refăcută.

La stânga Palatului de Justiție, pe locul unde de atâta vreme se lucrează la un Palat al Senatului, e bisericuța Patriarhilor de Antiohia, *Sfântul Spiridon*: inscripția grecească și arabă cu data de 1747 și mențiunea Patriarhului Silvestru, refugiat în România; fiica lui Nicolae Mavrocordat, Sultana, a donat și ea o icoană (în 1745).

Mai în fund, e biserica, adausă cu un frumos pridvor, pe care Ștefan Cantacuzino, urmașul lui Constantin Brâncoveanu, și el sortit a fi executat de Turci împreună cu tatăl său, eruditul istoric Constantin Stolnicul, a închinat-o, în 1715, cu un an înaintea morții sale, *Sfinților Apostoli* Petru și Pavel, pe locul unei capele a lui Matei Basarab. Portrete aparținând familiei Cantacuzinilor. Mormântul unei Păuna († 1810),

Vedere a vechiului București
(de semn după o stampă veche de Nadia Bulughin).

care poartă numele soției lui Ștefan. Potir de argint, datat din 1741. Frumoase strane.

În direcția colinelor, către Sud, de-a lungul Dâmboviței, după marele Palat de Justiție, e biserica „*Doamnei Bălașa*“ (Domnița Bălașa), zidită de una din fetele lui Constantin Brâncoveanu (Palatul lui Constantin, fiul Domnului, era de cealaltă parte a Palatului de Justiție; mai departe, în dosul Hălelor, mai dăinuiește crucea ridicată de același pentru a aminti locul unde fusese lovit și ucis de mercenarii răsculați, bunicul său, Papa Brâncoveanu).

Nimic nu mai rămâne din biserica de după 1720, pe locul unde s'a clădit un pompos edificiu în marmură (alături e *spitalul* datorit dărniceii ultimei dintre femeile care, în vechea familie, purtară numele de Brâncoveanu). Între *spitalul* Brâncovenesc și Hale (la stânga, în grădină, e statuia lui Barbu Catargi, președintele Consiliului supt Cuza-Vodă, asasinat puțin mai sus, pentru motive politice), printr'o aleie largă (din 1931), — o cruce, la stânga, fusese ridicată de Ruși la 1812 —, se ajunge la *Mitropolie*, în curtea căreia se instalase Adunarea Națională a Regulamentului Organic; a fost dărâmată de curând și înlocuită printr'o enormă clădire de piatră goală, adăpostind modesta casă a Camerei Deputaților. Biserica, precedată de o clopotniță de la 1698, e datorită lui Constantin Șerban și păstrează încă liniile de pe la 1655. Reparație supt Fanarioți la sfârșitul sec. al XIX-lea (1799); ferestre sculptate pe la 1630; foarte urât nartex exterior; frescele afumate au fost înlocuite; sicriul de argint al unui sfânt din Bulgaria adus de Rușii unei armate de ocupație, Sfântul Dimitrie din Basarabov. Mormintele au fost acoperite de pietrele pavagiului, ca de pildă al lui

Pătrașcu Bălăceanu († 1640—1641), al lui Drăghici și Constantin, urmașii săi; pentru Mitropoliții Teodosie († 1708) și Ștefan († 1738) s'a înălțat un monument în formă de turn, în partea stângă a bisericii. În interior nu e decât mormântul Grădiștenilor, începând cu Bunea și soția sa Grăjdana, în epoca lui Mihai Viteazul (operă de la începutul sec. XIX-lea). Palatul Metropolitan (unde locuiește Patriarhul) are o clopotniță, un balcon cu colonete (un altul de oțpotrivă a fost adăugat de curând) și un încântător *paraclis*, ridicat de Mitropolitul Daniil supt Nicolae Mavrocordat, Domnul Munteniei (inscripție grecească din 1723, datorită poetului Dimitrie G. Notaras). Fresce frumoase; unul din cele mai mărețe iconostase, cu icoane de primul ordin. Câteva obiecte, mitre, dintre care una de la 1693, un crucifix, o icoană adusă de la Megaspoleon (Tesalia) în 1463, erau expuse în *paraclis*; icoane vechi în sala de recepții, câteva portrete pe pânză ale arhiepiscopilor.

Urmând aceiași linie, te găsești înaintea mării biserici, complet refăcută în secolul al XIX-lea, a lui Radu-Vodă. La început era doar un *paraclis* ridicat, ca o necropolă a familiei sale, de Alexandru Mircea-Vodă; acestui prim edificiu îi aparțin cele două mici morminte din dreapta pronaosului: mormântul micului principe Vlad, fiul lui Mihnea Turcul și nepotul fondatorului († înainte de 1587), și al Elenei, fiica lui Alexandru și soția lui Ivașcu Golescu († către 1588) (lipsește piatra pe mormântul lui Mihai, fiul Banului Dobromir). La 1595 edificiul fu distrus de Turcii Vizirului Sinan, care-și ridică aici *palanca*, fortăreața sa. Radu, fiul lui Mihnea, câștigând moștenirea tatălui său, refăcu și mări biserica, în 1614-1615. Acolo a și

fost îngropat el în 1626 (mort la 15 Februar) supt o piatră purtând această inscripție românească: „Radul Voevod ce-au fost Domn Țării-Rumănești și Moldovei și multe războe au biruit, și iară au venit de la cinstita Poartă ș’au fost al doile rând Domn Țării-Rumănești, și ș’au lăsat steagu fiu-său ce e mai sus scris, și iară s’eu dus de-au fost Domn Țării Moldovei, și acolo s’eu pristăvit întru o cetate în Hrăläu, în luna lui Ghenarie 13 zile, Sămbătă, și cu mare cinste l-au adus trupul dumnelui și l-au îngrupat în luna lu Fevrarie în 5 zile, Duminecă. Aicea zac osele dumnealui, Dumnezeu-l iarte [în] Împărăția Ceriului, adevărat. În anii 7134 (de la Facerea Lumii). Această piatră de pe mormânt sa’u făcut și o’u frămșetăt cela ce este bine cinstit și de Hristos iubit creștin Alexandru Voevod născătoriul[ui] dumniialui celuia ce s’au pristăvit întru fericită credință, celuia ce-au fost bine cinstit și de Hristos iubit Domn creștin“.

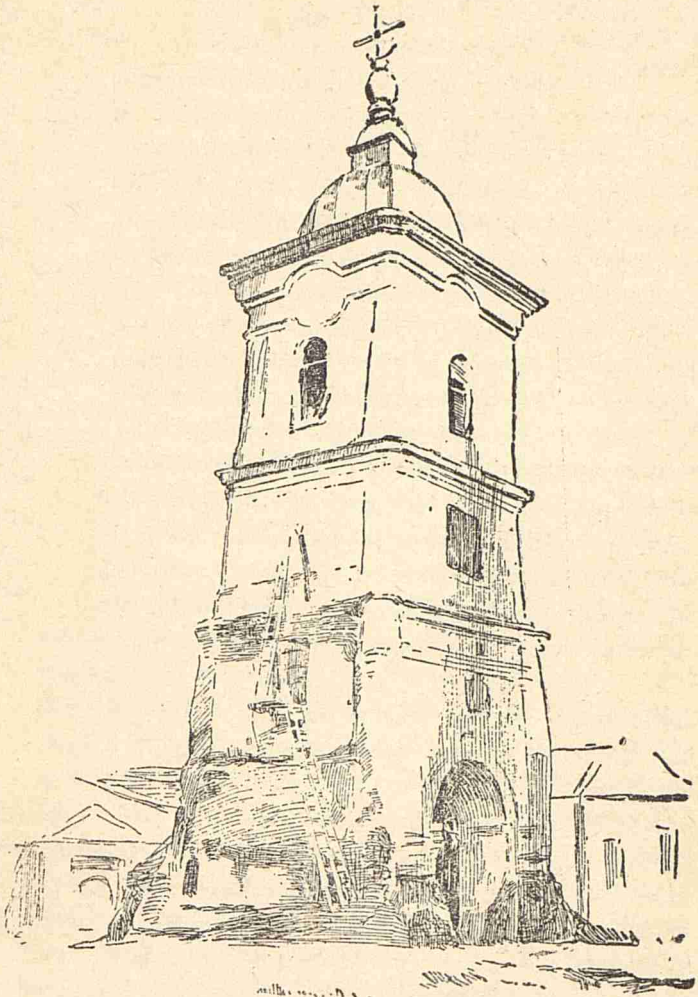
Portretul lui, modern, nu corespunde modelului; vechile fresce au dispărut. Puternicul turn al clopotniței, refăcut pe la 1790, aparține acestei epoci. Biserica e plină de morminte. Menționăm pe cel al fiicii lui Aga Jipa († 1691), al Chiajnei, fiica lui Radu Dudescu († 1693), al căpitanului Matei Comăneanu și al soției lui († 1698), al lui Gheorghe Castriotul, sfetnicul lui Constantin Brâncoveanu, diplomat și fondator de școli († 1716), al lui Preda Merișanu († 1720-1721), al căpitanului Iordachi Bălcescu († 1723), al căpitanului Alexandrachi († 1726), al căpitanului Preda († 1742), al lui Manta Fărcășanu († 1743), al Grecului Iordachi Kanelos († 1757), al Anei Câmpineanu, fiica Marelui Ban Pană Filipescu, al lui Atanasie Amiras. Printre obiectele de cult, frumoasele ripide în argint donate

de Nicolae Mavrocordat (portrete sculptate), o icoană dăruită de fiica Domnului, Sultana (1747), candelabre din 1786. (În curte e internatul Facultății de Teologie, care ține cheile.) Despărțită printr'o stradă, la stânga, e capela cimitirului, pe care se îndărătnicesc a o considera ca *biserica lui Bucur*, întemeietorul Bucureștilor: linii pure; sculpturi frumoase la ușa și la ferestre (întrarea este oprită).

Jos, e biserica *Sf. Spiridon*, refăcută în piatră și marmură, cu turnuri ascuțite, în secolul al XIX-lea; la stânga e mormântul, cu lunga inscripție grecească versificată, cuprinzând rămășițele lui Vodă-Scarlat, fiul lui Grigore Ghica († 2 Decembrie 1766), la care s'au adăugat cele ale lui Ioan Gheorghe Hangerli, înjunghiat de Turci la sfârșitul secolului al XVIII-lea, și al lui Alexandru Suțu, mort la începutul anului 1821 (fără inscripții). Fresce refăcute, înfățișând pe Domnii Scarlat, Alexandru și Grigore Ghica. Păstrează darurile lui Scarlat Ghica: ripide, candelă, candelabre, racle în argint.

Spre Nord, plecând de la biserica lui Mihai Viteazul, pe malul drept al Dâmboviței, mărgenită de așezămintele învățământului superior, tocmai în fund, biserica *Slobozia*, într'un cartier de colonizare recentă, de „slobozii“, deci de „libertăți“, zidită de Leon-Vodă, care amintește printr'o cruce de piatră victoria sa, supt protecția Sfântului Gheorghe, asupra revoltei boierilor (1631), de unde totuși trebuia să iasă în curând regimul „național“ al lui Matei Basarab (crucea a fost refăcută supt fiul lui Leon, Radu, în 1665). Biserica fu reconstruită în 1743 de Constantin Năsturel și soția sa, Ancuța.

Tocmai la capăt, lângă palatul *Cotroceni*, refăcut și

Clopotnița de la Radu-Vodă din București
(secolul al XVII-lea).

împodobit de Regina Maria, care îl locuiește, și de minunatele-i grădini, în fața Grădinii Botanice e foasta biserică a mănăstirii lui Șerban Cantacuzino, recunosător lui Dumnezeu de a-l fi scăpat, în pădurea Cotroceni, de răzbunarea lui Duca-Vodă, pe a cărei Doamnă o îndrăgise. Frumoasă clădire cu pridvor; fresce de la sfârșitul secolului al XVII-lea. Mormântul, minunat sculptat în marmură, al lui Șerban, mort la 29 Octombrie 1689, „lăsându-și țeara iar la cinstit și bun chivernisitori, neamul lui, cu pace bună“; mormântul fratelui său Matei, mort la treizeci și șapte de ani, în 1686, cel al unui alt frate, Iordachi, mort încă tânăr și el, la patruzeci și unu' de ani, în 1692, și încă doi adolescenți, Radu († 1715), fiul istoricului Constantin, fratele lui Șerban, și fiul lui, Constantin († 1729, la douăzeci și doi de ani). Inscripția acestuia din urmă vorbește de „lacrămile de-a pururea“ ale mamei sale: două secole mai târziu, în timpul marelui războiu, Regina Maria depunea aici trupul fiului ei Mircea, mort în copilărie.

Prima biserică veche pe celălalt mal al Dâmboviței este cea a „Curtii vechi“ (*Curtea Veche*). Inscripția din 1715, datorită lui Ștefan Cantacuzino, care se află în partea de sus a frumosului cadru floral, amintește întemeierea ei în cinstea Bunei Vestiri de către Mircea-Vodă, fiul lui, tânărul Pătrașcu, și cei doi frați cari nu erau să domnească, Radu și Mircea (secolul al XVI-lea). Refăcută de curând, în 1847-1852, ea a fost supusă, de Comisiunea Monumentelor Istorice, unei noi reparații, recente. Biserica păstrează o tavă de la Constantin Brâncoveanu (1695). Fanarioții i-au dăruit diferite obiecte de cult (o ripidă dată de Alexandru

Moruzi, în 1806, o altă tavă, de la Constantin Ipsilanti, 1806).

Biserica *Batiștei* (Baptist; forma actuală e de la 1763; mormântul ctitorului și al unui Grec) pare să-și tragă numele de la Cretanul Constantin Baptist Vevelli, care a jucat un mare rol în Domnia lui Radu Mihnea, către 1620. Biserica Sîntei Paraschive (*Sf. Vineri*), zisă a Hereștilor (din pricina reparației făcute de un membru al acestei mari familii în 1839; mausoleu de marmură, cu pretenții mari genealogice), ar fi zidită, spune o inscripție modernă, în 1645, de către Marele Agă Nicolae.

Biserica Albă, deci fără zugrăveală, aproape de întretăierea Străzii Fântâniei cu Calea Victoriei, pretinde o mare vechime, dar e absolut modernă.

Mai departe, spre Nord, la întretăierea Căii Victoriei cu bulevardele, marea biserică a lui Matei Basarab, *Sărindarul* (de la sărindar, τεσσαρακοντάριον, slujba de patruzeci de zile pentru morți), a fost dărâmată acum câteva zeci de ani (în locul ei e Cercul Militar). În Calea Victoriei, lângă Prefectura de Poliție, îngrămădită de mari construcții diforme, e „*Biserica Doamnei*“, zidită în 1683, de Maria, Doamna lui Șerban Cantacuzino. Câteva morminte, al lui Manta (1727), al unui Mavrodin (1776). O icoană dăruită de Matei Ghica și de poetul Văcărescu. Un splendid epitaf de mătăasă țesut cu fire de aur (cu portretele familiei donatoarei).

Biserica „oțetarilor“ (*Oțetari*) a fost începută în lemn, încă de la 1681; negustorii o transformară în 1757.

Două alte biserici vechi au dispărut din acest cartier central: biserica *Grecilor* (pe locul Casei de Depuneri) și, în față, biserica argintarilor (*Zlătari*), înlocuită azi

cu o urâtă clădire modernă, în mijlocul unui mic square; exista și o a treia biserică, mai departe, *Caimata*.

Un întreg grup de clădiri religioase sânt în legătură cu marile fundații ale lui Constantin Brâncoveanu. Pe Strada Academiei, biserica *Dintr'o zi* se datorește Mariei, Doamna lui Brâncoveanu, în 1702 (refăcută în 1827, ea e cedată Albanesilor): proporțiile sânt din cele mai frumoase. Ea păstrează potirul dăruit de Doamnă la 1703. Fratele Mariei, Pană Negoescu, a refăcut biserica, din lemn poate, al cărui ctitor se numia de sigur Ene, Ioan (de unde numele de *Biserica Ienei*); inscripția poartă data de 1-iu April 1724. De curând, cu ocazia unor reparații destul de stângace, s'au descoperit în exo-nartex fresce foarte frumoase.

Dar principala ctitorie, la București, a lui Constantin însuși e biserica *Sfântul Gheorghe Nou* (Sfântul Gheorghe Vechiu, datând de pe la 1467, e zidită de familia Bălăceanu; reparată de mai multe ori), situată într'o piață foarte frecventată; restaurată în mod stângaciu pe la 1850, ea își păstrează un iconostas de toată frumuseța, perdele roșii cu stema țerii brodată în fir de aur, o raclă în formă de mână dăruită de Doamna lui Mihai Viteazul, de fiul lui, Nicolae, și de Mitropolitul Eftimie pentru moaștele Sfântului Nicolae (1599-1600) și ripidele lui Constantin Brâncoveanu, cu portretele Domnului, Doamnei și ale fiilor lor. La dreapta, două morminte: al lui Constantin, cu stema țerii, dar fără inscripție, Domnul fiind executat de Turci pentru trădare (de-asupra mormântului, Doamna Maria, care răscumpăraseră aceste biete osăminte, a pus să se așeze o candelă în argint a cărui inscripție spune numele celui care se ascunde supt pământul țerii sale); celalt

mormânt, cu inscripția foarte ștearsă, este al lui Ioan Mavrocordat, Domnul Munteniei, mort de tifos la 1719; un al treilea, fără inscripție, aparține, de sigur, vre unei rude a Brâncovenilor sau a Mavrocordaților. În pridvor, piatra care se află la intrarea mănăstirii povestește istoria clădirii chiliilor și dughenilor de Marele Dragoman Panaioti Nikusios pentru ajutorarea Bisericii Patriarhale din Ierusalim, la care Brâncoveanu a adăugat în curând darurile sale (1670-1699).

Foarte aproape, către Palatul Universității, în curtea unui mare spital, e biserica zisă a *Colței* (înaltul turn al Colței a fost dărâmat: superba inscripție cu pajura Cantacuzinilor a fost dusă la Muzeul de arheologie și istorie). Biserica, purtând numele unui prim ctitor necunoscut, a fost reclădită de Mihai Cantacuzino Spătarul, vărul lui Constantin Brâncoveanu (statuia lui în curte): inscripția a fost distrusă, acest mare boier fiind și el ucis din porunca Sultanului. Clădirea, de proporții foarte armonioase, are în jurul ferestrelor și al ușii de lemn, fin sculptate, ornamente florale sau capete de îngeri; capitelele coloanelor care susțin pridvorul sânt amănunțit sculptate; în interiorul, lipsit de zugrăveală, minunate coloane, copiate după cele de la biserica episcopală din Argeș, susțin pronaosul; iconostas recent, banal (câteva icoane foarte frumoase), dar amvonul în lemn negru este lucrat cu deosebită îngrijire. Câteva morminte: unul pare să aparțină unui Suțu din epoca lui Brâncoveanu (1692), celelalte, de la 1699 la 1762, conțin oasele cutărui staroste al negustorilor, cutării căpeteniei a pajilor, etc.; familia Racoviță, care are un monument funerar, își alesese aici locul de îngropare.

Biserica mahalalei bulgărești, a „Sârbilor“ (*Sf. Ni-*

colae din Sârbi) e din 1699. Din aceeași epocă poate fi biserica lui *Staicu*.

Un ofițer al lui Brâncoveanu, Ardelean de origine, ceaușul David Corbea, întemeie biserica *Icoanei* (făcătoare de minuni), refăcută de câteva ori (mai ales în 1784; o icoană a Brâncovenilor și a Văcăreștilor, etc., îmbrăcată cu argint de argintarul Filip Nicolau, la 1681-1682; în dosul bisericii un mic schit de călugări).

Mitropolitului Antim Ivireanul, artist și scriitor, mare tipograf, i se datorește, la 1715, marea și odinioară atât de frumoasa biserică ce-i poartă numele: *Antim* (coloane sculptate, ușă în lemn sculptat; în curte se păstrează vechea bucătărie a călugărilor, cu înaltul turn afumat). Biserica n'are fresce și nici obiecte vechi, în afară de o tavă din 1798.

Se aduce, pe drept cuvânt, cel mai mare elogiu, bisericii ridicate (în dosul Palatului Poștelor) de episcopul din Stavropolis (*Stavropoleos*), la începutul secolului al XVIII-lea. Operă de supremă armonie prin sculpturile pridvorului și ale chenarelor, cât și prin fresce (reparație făcută cu îngrijire de Comisia Monumentelor Istorice; în casa modernă de alături, cu atelierul Comisiunii, *Museul de Mulage*).

Biserica măcelarilor (*Scaune*) (acuma părăsită), datând de la 1715 (ctitorul era un negustor din Târnova) (ornamente gotice și rosete la ferestre; morminte) se distinge prin frumoase sculpturi de vaste proporții.

Negustorii își aveau biserica lor, *Negustori* (1718-1726); întreg pavagiul e plin de mormintele negustorilor din prima jumătate a secolului al XVIII-lea, dar și ale câtorva boieri și militari.

Ajutat de soția unui preot, Vlad, Mitropolitul Daniil

clădișe biserica zisă a *Vergului*, în dosul Mitropoliei (astăzi o mare clădire circulară; inscripția se păstrează).

Constantin Năsturel e patronul (1736) bisericii care, după prima sa fundatoare, poartă numele de *Dobroteasa* (soția lui Dobrotă).

Sfântul „Nicolae al hambarelor de grâu“ (*Jignița*) (morminte) datează din 1711-1712.

Biserica zisă *Crețulescu*, zidită de Iordachi Crețulescu, ginerele lui Constantin Brâncoveanu, și de soția sa, Safta, e din 1722 (portrete de familie, refăcute; câteva fresce originale la intrare; o icoană din 1749).

Inscripția bisericii zisă *Brezoianu* indică drept ctitori pe un Mărăcineanu și un Șerban Bujoreanu, Mare Vornic (frumoasă icoană îmbrăcată cu argint). *Biserica Toți Sfinții*, înaltă și luminoasă, e donația Mitropolitului Daniil, la 1726; de jur împrejur, fresca profeților și a sibilelor; frumoase fresce interioare (mormântul unui negustor din Cernavoda, 1736, al unui zaraf, 1758).

În afară de biserica *Sf. Ecaterina*, zidită de Doamna lui Alexandru Ipsilanti (pe la 1780), și de biserica *Ζωόδοχος Πηγάη*, care poartă numele patronului său, *Mavrogheni* (Nicolae Mavrogheni, la 1787; mormintele recente ale Filipeștilor), secolul al XVIII-lea nu prezintă alte fundații domnești. Majoritatea bisericilor sânt zidite de către micii boieri și mai cu samă de negustori și de breslele meseriașilor: *Udricani* (ctitor, Clucerul Udricanu, 1734), *Lucaci* (1736; noul fundator, un negustor de la Siștov, din Bulgaria, 1842), *Sf. Dumitru*, în cartierul Bălăcenilor (pe la 1741), *Sf. Elefterie*, zidită de Mitropolitul Neofit Cretanul și de unchiul său, un zaraf (1741), biserica *Cărămidarilor-de-Jos* (1744-1745), Sf. Nicolae din deal (Sf. Nicolae de la *Gorgan*) (de la 1746; refăcută de câțiva mici boieri) și *Schitul Măgureanu* (vechea formă se

păstrează într'o aquarelă), fundația lui Constantin Văcărescu și a ginerelui său Mihai Cantacuzino, din Măgureni (1756), *Ceauș-Radu* („a căpitanului Radu“ către 1757), *Olari* (a Vistiernicului Dimitrie Racoviță, 1758; mormânt de la 1771, colecție de vechi antimise — bucăți de pânză de in pentru relicvii, pe care e imprimat numele episcopului consacrador), *Boteanu* 1760; morminte), „biserica *Stejarului*“ (ctitori: un căpitan și câțiva brutari, 1763), Sf. Ștefan (ctitor Clucerul Stoica, 1768; fresce frumoase), *Iancu Vechiu* (biserica familiei Racoviță, 1768), *Sf. Constantin* (biserica croitorilor și cizmarilor, 1785), biserica *Flămânda* (de la 1786), biserica brutarului Manea (*Manea Brutarul*, 1787), biserica *Silvestru* (poate ctitoria medicului Silvestru, 1790; mormântul unui boiangiu), *Sf. Pantelimon* (ctitori: boierinași, tâmplari, cizmari, postăvari), *Sf. Ionică* (a familiei Dărăscu).

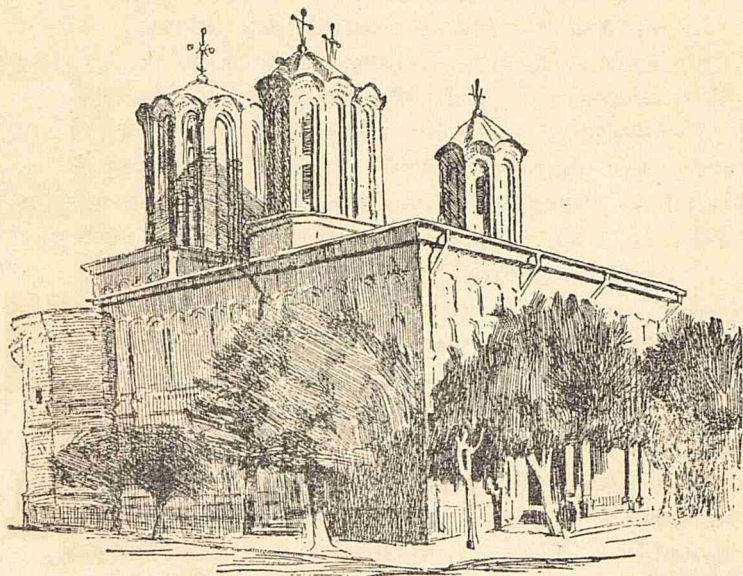
Apoi, în secolul al XIX-lea, *Amza* (ctitor Amza, Hamza; pe la 1806), *Bradu* (ctitori: cofetari, băcani, cârciumari; din aceeași epocă), *Sf. Ilie* din Calea Rahovei (1802), Sf. Nicolae al Șelarilor (*Șelari*, 1806), biserica din *Oborul Vechiu* (a dogarilor, 1823; o icoană a lui Alexandru Ipsilanti, 1781), biserica zisă *Kalinderu* (1841), biserica Treimei din *Oborul Nou* (1842), biserica *Sf. Dumitru* (1843), biserica *Sfinții Voevozi* (1848), apoi a *Cărămidarilor-de-sus*, biserica *Hagiului*, din Delea Nouă, cea de la *Izvor* (pentru croitori și fabricanții de șalvari), a *Cușitului de Argint*, biserica *Iancu-Vechiu*, Sf. Nicolae al tăbăcarilor (*Sf. Nicolae Tabacul*). Biserici purtând nume de preoți: *Popa Nan* (c. 1700), *Popa Soare* (zidită de un negustor de la Buzău; 1744), *Popa Rusu* (de la 1787), *Popa Tatu* (începutul sec. al XIX-lea).

Cultul catolic păstrează vechea biserică a Franciscanilor din Calea Văcărești, *Bărăția* (de la *bărât*, în ungurește, frate); catedrala *Sf. Iosif* (gotic banal) și *biserica italiană* (foarte frumoasă) sunt recente. Bisericile *luterană* (de altfel destul de veche) și *calvină* (și ea în Str. Luterană) nu oferă niciun interes.

Museul din Str. Știrbei-Vodă (casa Crețulescu) cuprinde un material foarte prețios pentru istoria artei românești mai vechi (deschis oricând; de remarcat: frescele bisericii episcopale de la Argeș, cele trei icoane ale Doamnei lui Neagoe-Vodă, scaunul lui Petru Rareș, catapitesme, țesături, pietre cu inscripții: cea de la Biserica Domnească din Argeș, cu Basarab-Vodă în relief, cele de la Baia, din biserica săsească; și pânze de Wilhelm de Colonia și Luca Cranach; în mansardă marea colecție de covoare basarabene).

Partea privitoare la antichitate, cu reproducerea galvanoplastică a Tesaurului scito-helenic de la Pietroasa (originalul e la Moscova), cu coiful de aur din Prahova, cu ceramica preistorică, se află în *Museul de Antichități* (Str. Victor Emanuel).

La *Museul de artă religioasă* a se semnala: un potir de la Tismana, secolul al XV-lea; un potir din Bistrița Olteniei, de pe la 1500; potirul lui Matei-Vodă pentru Brâncoveni; cădelnița cu ferestre gotice de la Bistrița, pahare, racle, paftale, legături de carte în argint masiv, grele legături moldovenești din secolul al XV-lea, naive încercări muntenești (ca de pildă *Evangelheliariul Postelnicului Mircea*, 1519). Se trece de la lucrările vechi, de o atât de energică expresie, la lucrul mărunț, atât de îngrijit, al Sașilor de la sfârșitul secolului al XVII-lea. A nu se uita minunatele porți de la Cotmeana, cu flori mari încadrând

Biserica Mitropoliei din București
(de semn de pictorul Stoica).

cele două scene ale Bunei Vestiri, cele de la Snagov cu reprezentări delicate, în stil occidental, dalmat, (1453), cele de la Cotroceni, cu pajura bizantină încunjurată de flori; apoi iconostase din secolul XVIII-lea, jețuri sculptate, icoane de diferită valoare.

Visitarea trebuie să se facă așa: în față, de-a lungul culoarului, sânt frescele Bisericii Episcopale de la Argeș. În odaia I din dreapta, aceleași, și vechi legături în metal. În odaia II din dreapta, aceleași fresce. În odaia de către stradă la stânga, ușile, jețurile și puține țesături. În a doua, țesăturile (și mai ales epitafe de la Șerban Cantacuzino), și catapiteasma de la Cotroceni. De acolo în verandă pietrele (alte pietre, în remisă și în balconul de spre Cișmegeiu). În dreapta, icoanele de la Doamna lui Neagoe (una cu dânsa purtând pe fiul Teodosie în brațe lângă Maica Domnului în brațe cu Isus); catapiteasma de la Arnota. Pe scări copii de fresce (Lăpușnenii în dreapta, Munteni în stânga). În fund, la dreapta, fresce muntene de colori închise (violet, albastru) din Muntenia pe la 1450. În față, la mâna stângă, Sf. Ioan Botezătorul (sec. XVI) și (ca și în hall) icoane de la Vălenii-de-Munte (sec. XVI; roșu și aur). La mâna dreaptă, pânzele apusene; apoi odăița cu icoanele rusești, cea cu copiile făcute de Odobescu pentru expoziția din Paris supt Napoleon al III-lea; în fund copii de fresce moldovenești (de la Sf. Nicolae din Iași: Doamna Evdochia a lui Ștefan-cel-Mare, Bogdan-Vodă, Petru Rareș; reproducerea în lemn de bătrânul Storck a Bisericii Episcopale din Argeș).

Museul Stelian, din Șoseaua Chiselev, nu mai expune colecții bisericești. A nu se uita cele care sânt la Arhivele Statului și o parte din obiectele Comisiunii

Monumentelor Istorice (la Casa Bisericii, rândul de sus). D. Virgil Drăghiceanu a întocmit catalogul icoanelor ce aparțin colecției.

Museul Militar, foarte bine instalat într'o mare clădire rămasă de pe urma Expoziției din 1906, cuprinde, în afară de baso-reliefulurile romane de la Adam-Clisi, câteva arme și tablouri. Trebuie semnalat steagul lui Ștefan-cel-Mare, Domnul Moldovei, readus, cu ajutorul misiunii militare franceze, de la Muntele Athos, și cel al lui Tudor Vladimirescu, conducătorul mișcării țerânești de la 1821, apoi câteva planuri de cetăți, hărți, ziare ilustrate.

De și lipsită acum de cea mai bună parte a tezaurului său prin oprirea obiectelor încredințate guvernului rus, în timpul războiului, la 1916, odată cu bogățiile Museului și ale multor mănăstiri, *Academia Română*, cu importanta sa bibliotecă, poate prezenta manuscrise de un destul de mare interes, alături de documente, începând cu secolul al XV-lea, și de colecția numismatică dăruită de Mihai Suțu.

În fața Universității, se află *statuile* lui Gheorghe Lazăr, creatorul ardelean al învățământului național în Muntenia, a lui Eliad Rădulescu, factorul cel mai activ al dezvoltării literaturii muntene în secolul al XIX-lea, și a lui Mihai Viteazul, opera sculptorului Carrier-Belleuse. Un mare grup dominat de statuia lui I. C. Brătianu la întretăierea Străzii Colții cu Bulevardul Universității; statuia Doamnei Bălașa Brâncoveanu în curtea bisericii sale; pe bulevardul care duce la gară, statuia lui Constantin Golescu, creatorul de pe la 1820 al învățământului popular muntean. Celelalte statui sânt consacrate personagiilor politice de partid.

Pentru artă e *Museul Simu* (Bulevardul Lascăr Ca-

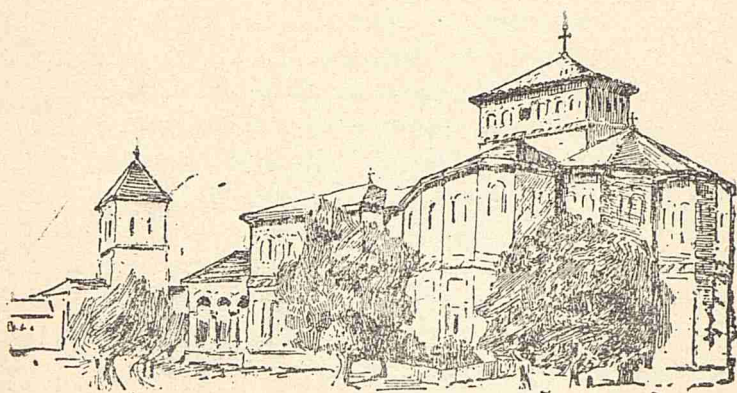
targiu, colț cu Strada Mercur; foarte frumoasă colecție particulară de artă modernă), *Museul Kalinderu* (mai mult pânze străine) și *Museul Aman* (cu operele pictorului de pe la 1850-80; remarcabil).

Museul etnografic din Șoseaua Chiselev are câteva camere puse în bună rânduială.

Imprejurimile Bucureștilor sunt mai cu samă bogate în *biserici* și mănăstiri. Printre cele d'întăiu : biserica *Colentina*, zisă a Teilor, de fundație destul de recentă (1833), cu mormântul primului Domn pământean în secolul al XIX-lea, Grigore Ghica († 1835), al Doamnei sale, al copiilor lor și al urmașilor (se păstrează încă tuiul, cozile de cal cu care Ghica a fost investit de Sultan la 1822). Apoi biserica de la *Fundenii Doamnei*, a cărei tencuială exterioară, în stuc, reprezintă palate, păuni „afrontați“ (unul în fața altuia), lămpi în stil persan (clădită de Mihai Cantacuzino Spătarul în Maiu 1699). La *Afumați*, biserica zidită de Stolnicul Constantin Cantacuzino, fratele lui Mihai (resturile unor palate; casa proprietății, ridicată de-asupra unui subsol cuprinzând o capelă cu urme de fresce).

Mănăstirile : aproape de *Colentina* e *Plumbuita* („îmbrăcată în plumb“), zidită de Petru din Argeș sau Radu Paisie, deci pe la 1530, refăcută de Alexandru Mircea și de soția lui, *Levantina Ecaterina*, deci pe la 1570, apoi de *Matei Basarab*, în amintirea luptei date pe această câmpie, prin care și-a câștigat tronul; ea a fost refăcută la 1806 după cutremurul de pământ din 1802; zidurile de împrejmuire sânt în ruină; în biserică leii cari susțin jețul episcopal au o oarecare vechime. Prin *bariera Moșilor* (*Moșii*, târg popular în luna *Maiu*) ajungi la *Mărcuța*, fundația *Vistiernicului Dan*, în 1587,

apoi a Vișanei, fiica Armașului Marcu, nepoata lui Dan (deci „mănăstirea micului Marcu“, Mărcuța), către sfârșitul secolului al XVII-lea, refăcută de Mitropolitul Ștefan în Septembrie 1733 și de Alexandru Ipsilanti, a cărei inscripție se vede pe ziduri; portrete ale familiei Ghica și Ipsilanti, piatra de mormânt a lui Gheorghe Ipsilanti, unul din șefii Eteriei, mort la București (biserica e părăsită; chiliile sunt cedate unor case de corecție). De acolo mergi la *Pantelimon* (mănăstirea Sfântului Pantelimon), ospiciu cu biserică și mănăstire, datorit spiritului de pietate al lui Grigore Matei Ghica (1750). Frumoasă poartă de intrare cu ornamente florale și cu stema Principatelor; la dreapta, mormântul ctitorului domnesc, cu inscripția românească în versuri († 26 August st. v. 1752), și al soției sale Zoe († 14 Mart st. v. 1759); la stânga, splendidul mormânt din marmură italiană al lui Alexandru Ghica-Vodă, mort la Capodimonte, lângă Neapole, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea; potir de argint dăruit de Maria, soția lui Grigore Ghica I-iu; în parc, o loggia din 1751 și o cruce de la aceeași dată. La o oarecare distanță e marea mănăstire *Cernica* (zidită de Cernică Știrbei, la începutul secolului al XVII-lea (mormântul familiei, într'un cimitir foarte amestecat). Două biserici: prima, în mijlocul chiliilor, frumoasă clădire de pe la 1830, cu ferestrele ornate; morminte de episcopi, două minunate icoane de pe la 1800; trapeza călugărilor (sala de mâncare) păstrează câteva coloane din vechiul edificiu; peste pod, a doua biserică oferă o frumoasă vedere a chiliilor pe malul lacului. Se mai păstrează resturile unei bogate biblioteci, ale cărei manuscrise au fost transportate în mare parte la Academia Română; s'a instalat la Cernica o tipografie pentru opere reli-

Vechea mănăstire a Sfântului Gheorghe-Nou
(desemn de pictorul Stoica).

gioase. De la Cernica se poate merge la frumoasa mănăstire de maici *Pasărea*, fundație modernă (1813).

Prin bariera Cotroceni se ajunge la altă mănăstire de femei, *Ciorogârla*, de fundație tot atât de recentă. Lunga cale a Văcăreștilor duce la splendida mănăstire care poartă acest nume de *Văcărești* (transformată în închisoare; pentru a o visita e nevoie de permisiunea Comisiei Monumentelor Istorice sau a Ministeriului de Justiție). Văcăreștii posedă un pridvor cu coloane frumoase, un fronton însemnat cu stema Principatelor, ușa fiind încadrată de ornamente florale; în pro-naos frumoasele coloane canelate sânt de o impresionantă măreție; două din cele trei turnuri contemporane se înalță încă de-asupra clădirii, fundată de Nicolae Mavrocordat între 1719 și 1722 (lungă inscripție în românește, ca o pagină de cronică). Frescele, bogate și deosebit de frumoase, au fost retușate; portretele domnești înfățișează pe Mavrocordați. În biserică, la dreapta e splendidul mormânt al lui Nicolae Mavrocordat, cu inscripția grecească elenizantă († 3 Septembrie st. v. 1730); două alte morminte în pridvor: al lui Radu Văcărescu († 1775) și al lui Dimitrie Balasachi († 1756). Frumoasă icoană a Sfinților Constantin și Elena; o impresionantă imagine a tăierii capului Sfântului Ioan.

În mijlocul chiliilor din dreapta o scară dublă duce la capelă, a cărei inscripție grecească poartă data de 1736, ctitor fiind Constantin, fiul lui Nicolae Mavrocordat; frescele sânt destul de bune. De partea stângă, în închisoare, se vede încântătorul balcon cu colonete, al vechii reședințe a egumenilor. O bibliotecă, râvnită de Împărat, de Papa și de regele Franciei (i-am publicat catalogul), era instalată în chiliile din dreapta (fațada cu sculpturi săpate în podoaba de cărămizi).

Aproape de ieșire, vasta bucătărie cu turnul enorm datează din epoca însăși a construcției.

Prin șoseaua Chiselev te poți îndrepta spre *Căldărușani*, ctitoria lui Matei Basarab (inscripția se păstrează; pictura, foarte frumoasă, a fost refăcută; în dependențe, cutare pictură se datorește celui mai mare dintre artiștii români contemporani, Nicolae Grigorescu). Șirul chiliilor cu două etaje și cerdace de lemn păstrează destul de bine vechiul caracter al clădirii.

Cel mai frumos palat existent în România este cel de la *Mogoșoaia*, lângă Chitila, complectat odinioară cu o frumoasă biserică, în care se găsesc portretele lui Constantin Brâncoveanu tânăr și familiei sale. În palatul aparținând astăzi familiei Bibescu, care l-a refăcut în mod exemplar, minunate balcoane ajurate privesc în direcția bisericii și în a vastei câmpii sămănate cu arbori; pe vremuri fresce reprezentând scene din viața atâta de bogatului Domn, ca, de pildă, călătoria lui spre Constantinopol în 1703, erau menționate de un călător frances al epocii, de la Mottraye.

Tot în județul Ilfov, e mănăstirea *Plătărești*, unde maicile lăsaseră locul unei închisori de femei. Biserica e zidită de Matei Basarab.

Mănăstirea *Negoești*, clădită de același Domn, pe Argeș, a lăsat doar o simplă biserică în satul cu acest nume.

La *Codreni*, aparținând comunei Preasna Nouă, e o biserică din secolul al XVII-lea, cu un ospiciu în care călătorii sânt rugați să între ca hoții lui Dumnezeu pentru a se ruga și a se nutri (1676-77).

La *Gherghița*, pe hotarul județului Prahova, e biserică oștenilor, zidită în secolul al XVII-lea, în timpul Domniei lui Matei Basarab, supt patronagiul Sfântului

Procopie (1641); biserica, vecină, a Sfântului Dumitru, al patron al oștirilor, e datorită, la 1705, unui căpitan al lui Constantin Brâncoveanu; o cruce de piatră, în sat, datează de la 1674-5.

La *Tânganul*, în imediata vecinătate a Capitalei, biserica din secolul al XV-lea a fost înlocuită cu una nouă de tot.

O veche biserică se află în pădure, la *Malamuci*. E una din cele mai minunate clădiri de la sfârșitul secolului al XVII-lea. Pridvorul se sprijină pe splendide coloane cu capitele sculptate. Frumoasă inscripție de-asupra intrării. Frescele se păstrează încă foarte bine până în fundul înalt al cupolei. În dreapta, un mormânt de ctitor. Aproape e lacul Căldărușanilor. Doi călugări basarabeni păzesc frumoasa ctitorie.

Ceva mai departe e interesantă bisericuța din *Greci*, leagănul familiei Grecenilor, coborâtori prin femei din Mihai Viteazul.

**Așezământul tipografic
„Datina Românească“
Vălenii-de-Munte
(Prahova)**